

Risale-i Nur'dan Esmâ Parıltıları

Esmâ-i Hüsnâ'nın, varlıklar üzerindeki muhteşem tecellilerini okumaya başladığımız zaman, bu dünyaya gönderiliş sırrını anlamış ve bu şirin gezegen üzerinden kâinat kitabının sayfalarını okuyan aziz bir misafir olarak Rabbimizi tanımaya, marifetullah ve muhabbetullah deryalarında kulaç atmaya başlamışız demektir.

Neden Esmâ?

Âyet-i kerîmede, bütün Güzel İsimlerin (Esmâ-i Hüsnâ) Allah'a âit olduğu beyan buyrulur.¹ Bir başka âyet-i kerîmede, "Onun isimleriyle adlandırılacak başka birisini bilir misin?"² buyrulur bu mânâ teyid edilir. Daha başka bir âyet-i kerîmede de, Allah'a ortak koşanlar, ilâhlarına isim takmaya çağrılır,³ yani, "Allah'ın güzel isimleri gibi bir ismi, taptığınız varlıklara yakıştırabilecek misiniz?" şeklindeki bir meydan okuma ile karşı karşıya bırakılır.

Bir hadîs-i şerifte ise, Allah'ın doksan dokuz ismi bulunduğu bildirilmiş ve bu isimleri sayanlar Cennetle müjdelennmiştir.⁴ Ancak âlimler, Allah'ın isimlerinin 99 sayısı ile sınırlı olmadığını, hadisteki murâdın, "en faziletli 99 isim" olarak anlaşılması gerektiğini belirtmişlerdir. Nitekim Resulullah Efendimize (a.s.m.) vahiyle gelen Cevşenü'l-Kebîr'de, Allah'ın bin kadar ismi sayılmaktadır. Büyük Müfessir Fahreddin Razî ise, Allah'ın isimlerinin sonsuz olduğunu Tefsîr-i Kebîr'inde bildirir.

Kur'ân ve hadîsin bizi Allah'ın isimlerini öğrenmeye teşvik etmesi, sadece bir liste ezberletmek gayesine münhasır olamaz. Bu teşvikler, bize yaratılış sırrımızı açıklayan "Ben insanları ve cinleri, ancak Bana ibâdet etsinler diye yarattım"⁵ meâlindeki âyet-i kerimenin ışığında değerlendirilmelidir. Bu âyet-i kerîmeyi Bediüzzaman, Âyetü'l-Kübrâ'nın Mukaddimesinde şöyle özetler:

"İnsanın bu dünyaya gönderilmesinin hikmeti ve gayesi Hâlık-ı Kâinatı tanımak ve Ona îmân edip ibâdet etmektir. Ve o insanın vazife-i fıtrâtı ve farıza-i zimmeti, mârifetullah ve îmân-ı billâhtır ve iz'ân ve yakîn ile vücudunu ve vahdetini tasdik etmektir."⁶

Bu açıklamalar bizi, Allah'a îmân ile beraber gelen "mârifetullah" bahsine getirmekte ve bunu, yaratılış ve bu dünyada bulunuş sebebimiz olarak önümüze koymaktadır. Gerçekten de, insanın dünyaya ayak basışından bu yana gelip geçen bütün peygamberlerin ve indirilen kitapların "Allah'a îmân edin" çağrısına karşılık, beşer aklında ilk olarak uyanan şöyle bir sorudur:

Peki, kimdir o Allah? Nasıl bir zâttır? Onu nasıl tanıyacağız?

İşte, Kur'ân'da ve hadîste geçen Allah'ın isimleri, yani Esmâ-i Hüsnâ, bu soruyu cevaplandırmaktadır.

Şöyle düşünelim:

İnsan, bütün sevdikleriyle beraber darağacı önünde idam sırasını beklemekte iken, âniden meçhul bir kimsenin lûtfuyla hepsinin birden hayatının başışlandığını öğrenecek olsa, o târif edilmez sevinçle beraber kalbinde ilk olarak uyanacak duygu, ona ve sevdiklerine bu lûtfu yapanı tanımak iştîyâkı olacaktır.

İşte, bu kararsız dünyada ne aradığını bilemeyen, bütün sevdikleri göz önünde birer birer yok olup giden, kendisi de onlarla beraber ebedî bir yokluğun pençesine düşmek üzere bulunan insan, ebedî bir hayat ve ebedî bir saâdet müjdesini aldığı zaman, kendisine bu müjdeyi göndereni mutlaka tanımak ister.

Kur’ân ise, ilk sûresinin başındaki besmeleden, son sûresine kadar, insana Rabbini güzel isimleriyle tanıtır. İnsana düşen, artık bu isimleri okumak, öğrenmek, mânâlarını keşfetmek, o isimlerin târif ve tavsiflerindeki mertebelerde dolaşmak, böylece bütün varlığını dolduran şükran hislerini sunabileceği bir yer bulmuş olmanın sevinciyle Rabbi hakkındaki bilgisini ve mârifetini arttırarak, Onu sevmek ve kendini Ona sevdirmeye çalışmaktır.

Esmâyı Okutan Anahtar

Bir kuşa ilk baktığınızda, onun uçmak için yaratıldığını anlarsınız. Balığın yüzmek, koyunun süt vermek, devenin susuz çöllerde kumlara batmadan günlerce yol almak üzere yaratılmış ve bu gayelere uygun âlet ve cihazlarla donatılmış olduğu da ilk bakışta hemen anlaşılır.

İnsanın duygu ve kabiliyetleri ise, bütünüyle yukarıda zikredilen âyet-i kerîmeyi tefsir eder mâhiyettedir. Eğer bu dünyaya, “kâinattan Yaratıcısını sormak ve öğrenmek üzere” bir varlık gönderilecekse, bu mutlaka insan olacaktır. Çünkü böyle bir vazife için neye ihtiyacı varsa, hepsi, sonsuza varan bir kabiliyetle ona verilmiş ve öylece gönderilmiştir.

Bunlardan akıl, beş duyu, konuşma ve anlama kabiliyeti gibi ilk hatıra gelenlerin yanı sıra, ülfet perdesi altında gözümüzden kaçan çok önemli bir unsuru, Bediüzzaman, Otuzuncu Sözde derinlemesine inceler. Hattâ bu unsuru, “Biz emâneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik; hepsi de yüklenmekten kaçındılar ve ondan korktular. İnsan ise onu yüklendi”7 meâlindeki âyet-i kerîmede geçen emânet deyiminin bir vechi olarak tefsir eder. Bu, ene adıyla bilinen “benlik” duygusundan başka bir şey değildir:

“Sâni-i Hakîm, insanın eline emânet olarak, rubûbiyetinin sıfât ve şuûnâtının hakikatlerini gösterecek, tanıttıracak işârât ve nûmuneleri câmi bir ene vermiştir-tâ ki o ene, bir vâhid-i kıyâsî olup evsâf-ı rubûbiyet ve şuûnât-ı ulûhiyet bilinsin. Fakat vâhid-i kıyâsî, bir mevcud-u hakikî olmak lâzım değil. Belki hendesedeki farazî hatlar gibi, farz ve tevehhümle bir vâhid-i kıyâsî teşkil edebilir. İlim ve tahakkukla hakikî vücudu lâzım değildir.”

“Sual: Niçin Cenâb-ı Hakkın sıfât ve esmâsının mârifeti enâniyete bağlıdır?

“Elcevap: Çünkü mutlak ve muhîr bir şeyin hududu ve nihâyeti olmadığı için, ona bir şekil verilmez ve üstüne bir suret ve bir taayyün vermek için hükmedilmez, mâhiyeti ne olduğu anlaşılmaz. Ne vakit hakikî veya vehmî bir karanlık ile bir hat çekilse, o vakit bilinir. İşte, Cenâb-ı Hakkın ilim ve kudret, Hakîm ve Rahîm gibi sıfât ve esmâsı muhîr, hudutsuz, şeriksiz olduğu için, onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hiss olunmaz. Öyleyse, hakikî nihâyet ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lâzım geliyor. [Üstad, bahsin biraz ilerisinde “Vaktâ ki ene vazifesini şu suretle ifâ etti; vâhid-i kıyâsî olan mevhum rubûbiyetini ve farazî mâlikiyetini terk eder” diyerek bu farazî ve vehmî sınırın bir süre sonra ortadan kalkacağını belirtir.] Onu da enâniyet yapar. Kendinde bir rubûbiyet-i mevhum, bir mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder, bir had çizer. Onunla muhîr sıfatlara bir hadd-i mevhum vaz’ eder. “Buraya kadar benim, ondan sonra Onundur” diye bir taksimat yapar; kendindeki ölçücüklerle onların mâhiyetini yavaş yavaş anlar. Meselâ, daire-i mülkünde mevhum rubûbiyetiyle, daire-i mümkünatta Hâlıkının rubûbiyetini anlar. Ve zâhirî mâlikiyetiyle Hâlıkının hakikî mâlikiyetini fehmeder. Ve “Bu hâneye mâlik olduğum gibi, Hâlık da şu kâinatın mâlikidir” der. Ve cüz’î ilmiyle Onun ilmini fehmeder. Ve kisbî sanatçıyla o Sâni-i Zülcelâlin ibdâ-ı sanatını anlar. Meselâ, “Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim. Öyle de, şu dünya hânesini birisi yapmış ve tanzim etmiş” der. Ve hâkezâ, bütün sıfât ve şuûnât-ı İlâhiyeyi bir derece bildirecek, gösterecek binler esrarlı ahval ve sıfât ve hissiyat, ene’de mûnderictir. Demek ene, âyine-misâl ve vâhid-i kıyâsî ve âlet-i inkişaf ve mânâ-yı harfî gibi, mânâsı kendinde olmayan ve başkasının

mânâsını gösteren, vücud-u insâniyetin kalın ipinden şuurlu bir tel ve mâhiyet-i beşeriyenin hullesinden ince bir ip ve şahsiyet-i âdemiyyetin kitabından bir eliftir.”8

Elinde ene gibi bir anahtarla kâinatın kapılarını açan insan, artık duygularının kendisine getirdiği bilgileri yorumlayarak Rabbini tanımaya hazırdır. Ancak bu, soyut düşüncenin varabileceği en son noktadır. Ve ancak insan düşüncesi, ilim ve temrinle böyle bir merhaleye varabilecek bir kabiliyette yaratılmıştır. Yeteri kadar gelişmiş bir insanın muhayyilesi, kâinatın atomları tek tek saymaya ihtiyaç duymaksızın, birtakım ilmî hesaplamalarla 79 sıfırlı bir rakamı kullanabilir; yahut kâinatın büyüklüğünü anlamak için galaksi kümelerini tek tek ziyaret etmeyi aklından geçirmeden, ışık yılını ölçü olarak kullanabilir.

Allah’ın sıfat ve isimlerini tanımak için ise bundan daha ileri bir tecrid merhalesine ulaşmış bir zihne ihtiyaç vardır. Çünkü kâinatın atomları da, genişliği de sınırlıdır; ilâhî isimler ve sıfatlar başta zaman ve mekân olmak üzere, akla gelebilecek her türlü sınırlamanın üzerindedir. Ve bu isim ve sıfatlarda Allah’ın hiçbir ortağı yahut benzeri yoktur. Bu ise, onların anlaşılmasını bütünyle imkânsız kılan bir durumdur. Öyleyse, Bediüzzaman’ın işaret ettiği gibi, Allah’ın isim ve sıfatlarını tanımak için, önce benlik duygusunun yardımına, yani kendi sınırlı kabiliyet ve faaliyetlerimizle yapacağımız karşılaştırmalara ihtiyaç vardır. Bu karşılaştırmalar için konulacak hayalî ve vehmî sınırların hiçbir hakikati olmadığını ise, bir müddet sonra yine o duygu bize gösterecektir. Başka bir deyişle, önceleri “Sobam evimi nasıl ısıtıyorsa güneş de dünyayı öyle ısıtıyor” diyeceğiz. Sonra, yeryüzündeki hidrojen bombalarıyla güneşteki nükleer faaliyetler arasında benzetmeler kuracağız. Sonra da, güneşin merkezindeki sıcaklığın 15 milyon derece civarında bulunduğunu hesaplayacağız. Gerçi 15 milyon derece sıcaklığın nasıl bir şey olduğunu hiçbir zaman tecrübe edemeyeceğiz ve anlayamayacağız. Fakat bu konudaki âcizliğimiz, öyle bir güneşte böyle bir sıcaklığın bulunması gerektiği yolundaki kesinleşmiş bilgimizi hiçbir zaman zedelemeyecektir. Çünkü elimizde bir ölçü, bir vâhid-i kıyâsî vardır ve Kelvin ölçeğine göre bu sıcaklığı ifade edebileceğimiz bir rakam mevcuttur.

Elinde ene ölçeğiyle kâinattan Rabbini soran insan ise, gerek kâinatın bütününde, gerekse büyük küçük her bir varlıkta, bilhassa canlı varlıklarda aradığı soruların cevabını bulacak ve sonunda, Bediüzzaman’ın tâbiriyle, “bir şahsiyet-i ilâhiye, bir ehadiyet-i Rabbâniye ve sıfât-ı seb’aca mânevî bir sîmâ-i Rahmânî ve temerküz-ü esmâî ve ‘İyyâke na’budu ve İyyâke nestaîn’deki hitâba muhâtap olan Zâtın bir cilve-i taayyünü ve teşahhusu” ile karşılaşacaktır. Yani, şekil ve suretten sonsuz derecede münezzeh bulunan Zât-ı Vâcibü’l-Vücudu, varlıklarda temerküz eden isimlerinin ve yedi kudsî sıfatının meydana getirdiği bir “mânevî sîmâ” ile tanıyacaktır:

“O cüz’î zîhayatlarda pek zâhir bir surette anlaşılır ki, onun Sâniî onu görür, bilir, dinler, istediği gibi yapar. Âdetâ, o zîhayatın masnûiyeti arkasında muktedir, muhtar, işitici, bilici, görücü bir zâtın mânevî bir teşahhusu, bir taayyünü îmâna görünür.

“Ve bilhassa, zîhayattan insanın mahlûkiyeti arkasında, gayet âşikâr bir tarzda o mânevî teşahhus, o kudsî taayyün, sırr-ı tevhid ile, îmanla müşahede olunur. Çünkü o teşahhus-u ehadiyetin esasları olan ilim ve kudret ve hayat ve sem’ ve basar gibi mânâların hem nûmuneleri insanda var, o nûmunelerle onlara işaret eder. Çünkü, meselâ gözü veren zât, hem gözü görür, hem ince bir mânâ olan gözün gördüğünü görür, sonra verir. Evet, senin gözüne bir gözlük yapan gözlükçü usta, göze gözlüğün yakıştığını görür, sonra yapar. Hem kulağı veren zât, elbette o kulağın işittiklerini işitir, sonra yapar, verir. Sâir sıfatlar buna kıyas edilsin.

“Hem, esmânın nakışları ve cilveleri insanda var; onlarla o kudsî mânâlara şehâdet eder.

“Hem insan zaafıyla ve acziyle ve fakrıyla ve cehliyle diğer bir tarzda âyinedarlık edip, yine zaafına, fakrına merhamet eden ve medet veren Zâtın kudretine, ilmüne, iradesine ve hâkezâ sâir evsâfına şehâdet eder.

“İşte, dâire-i kesretin müntehâsında ve en dağınık cüz’iyâtında, sırr-ı vahdetle bin bir esmâ-i ilâhiye, zîhayat denilen küçücük mektuplarda temerküz edip açık okunduğundan, o Sâni-i Hakîm zîhayat nüshalarını çok teksir ediyor. Ve bilhassa zîhayatlardan küçüklerin tâifelerini pek çok tarzda nüshalarını teksir eder ve her tarafa neşreder.”9

Netice olarak başta naklettığımız, “Şecere-i hilkatın meyveleri olan zîhayatta bir şahsiyet-i ilâhiye, bir ehadiyet-i

Rabbâniye ve sıfât-ı seb'aca mânevî bir sîmâ-i Rahmânî ve temerküz-ü esmâî ve 'İyyâke na'budu ve iyyâke nestaîn'deki hitâba muhâtap olan Zâtın bir cilde-i taayyünü ve teşahhusu tezâhür eder" hükmüne ulaşmaktayız. Bu hükme varıncaya kadar katettiğimiz merhaleleri özetlersek:

1- Gözle gördüğümüz varlıkları birer eser olarak aldığımızda, o eserin ardındaki fiili görüyoruz. Fiili teşhis ettikten sonra o fiilin ardındaki ismi okuyor, sonra o ismin ardındaki sıfatları anlıyor, sonra sıfatların ardındaki şe'nlere varıyor, sonra da o fiil, isim, sıfat ve şuûnâtın sahibi olan Zât-ı Zülcelâlin varlık ve birliğini ve cemâl ve kemâlini tasdik etmiş oluyoruz.

2- Fiiller ve isimler, her bir varlıkta iç içe daireler gibi beraberce tecellî ettiğinden, bunları birbirinden tecrid ederek değil, bir arada, fakat aradaki incelikleri ayırd ederek ve tecelliyattaki zenginliği zevk ederek incelemek gerekmektedir.

3- Esmâ-i Hüsnânın güzelliğini ve tecellîlerindeki nihâyetsizliği görebilmek için, cüz'î fiilleri küllî tecelliyat içinde ele almalı, yani bir varlıktaki cüz'î bir tecellîyi, kâinattaki bütün emsalleriyle beraber omuz omuza vermiş şekilde görecektir. Bakış açımızı genişletmeliyiz.

4- Aynı şekilde, bir eserdeki bir fiil, aynı eserde ve bütün eserlerdeki isim-sıfat-şuûnât silsilesini de bir bütün olarak gözlerimizin önüne sermektedir.

5- Bundan bir adım ötesi ise, tek bir varlıktaki tek bir fiilin ardında kâinattaki bütün fiilleri, tek bir varlıktaki bir Esmâ tecellîsinin ardında bütün kâinatı kuşatan bütün Esmâyı birden bulmaktır. Ana hatlarıyla ve çok kabaca bu beş merhale ile özetleyebileceğimiz tefekkürü yakalayabilen insan, kâinatı Kur'ân'ın ışığında bir kitap gibi okuyan, her şeyde Rabbini bütün isim ve sıfatlarıyla birlikte bulan, huzur-u dâimînin anahtarını keşfetmiş, kendisine tevdi edilen emâneti yeri yerince kullanıp "ahsen-i takvim" sırrına erişerek meleklere üstünlüğünü göstermiş, Rahmân'ın nâdide sanat eserleriyle süslü şu dünya sergisine seçkin bir dâvetli olarak ayak basmakla nasıl bir lûtfâ eriştiğini anlayabilmiş insandır.

Bu tefekkürü yakalayabilmek, elbette ki kolay değil; sürekli bir ilim tahsiline ve her gün, her vakit tekrarlanacak egzersizlere ihtiyaç gösterir. "Bir gün çalışmazsam aradaki farkı ben anlarım; iki gün çalışmazsam orkestra şefi anlar; üç gün çalışmazsam dinleyici anlar" diye virtüözün sanatındaki hassasiyeti, Rabbini tanımaya müştak bir kul da mârifetullah sahasında göstermek zorundadır. Fakat bu zorluğun yanında, Cennetin mânevî lezzetleri de vardır: Onun tanımanın, Onunla beraber olmanın, Onun bize gösterdiğini görüp anlattığını anlamının, Ona muhatap olmanın, her yerde her zaman Onu bulup Âlemlerin Rabbiyle baş başa sohbet etmenin lezzeti...

İşte Risale-i Nur'un dâveti budur.

Dipnotlar:

- 1- En'am Sûresi, 180; Kehf Sûresi, 110; Tâhâ Sûresi, 8; Haşir Sûresi, 24.
- 2- Meryem Sûresi, 65.
- 3- Ra'd Sûresi, 33.
- 4- Tirmizî, Daavât: 83.
- 5- Zâriyât Sûresi, 56.
- 6- Bediüzzaman Said Nursî. Şualar, s. 84.
- 7- Ahzâb Sûresi, 72.
- 8- Bediüzzaman Said Nursî. Sözler, s. 503
- 9- Şuâlar, s. 9.